

fra Gjerdrup og Lyngbygaard m. fl. Godser's Kontor til Udvalget, at mellem 1830 og 1848 er kun indført Fæstebreve til Husmænd og efter 1848 kun Lejekontrakter med Undtagelse af, at der i 1859 er udstedt Fæstebrev paa et Hus under Gjerdrup og i 1876 Fæstebrev paa et Hus under Lyngbygaard. Altsaa, medens man før 1848 paa disse Godser bortfæstede alle Huse, har man siden 1848 bortlejet alle Huse med Undtagelse af to, et under hvert Gods. Fra Boller, Møgelkær og Stensballegaard skrives der, at før Forordningen af 27de Maj 1848 traadte i Kraft og endnu en Snes Aar derefter, kendtes Lejehuse aldeles ikke her paa Godserne, men samtlige Huse vare bortfæstede. Naar man nu ser, hvorledes de statistiske Oplysninger, som vi have modtaget, ere, ser man, at Husene i meget vidt Omfang siden 1848 ere gaaede over til at blive Lejehuse. Fra Skørringe Godskontor skrives til Udvalget: „Det er Coutume her, at Fæstehusene, naar Fæsterne dø, eller paa anden Maade fratræde Fæstet, da enten blive solgte eller lejede ud. *Intet nyt Fæste gives*“. Der bortfæstes der overhovedet slet ikke mere Huse. Fra Rathlousdals Godskontor meddeles: „Siden 1859 er intet Hus givet i Fæste her paa Stamhuset.“ Fra Giesinggaard skriver Hr. C. von Folsach: „*Der bliver for Fremtiden aldrig udfæstet Huse her paa Gaarden*“. Ejeren af Annebjerggaard i Holbæk Amt skriver: „I de sidste 25 Aar er intet Fæstebrev udstedt.“ Dette bekræfter yderligere, at Udviklingen virkelig har været den, at man fra Fæste er gaaet over til Leje. — Jeg ønsker at gøre opmærksom paa, at Udvalget har modtaget en Skrivelse fra Nørager m. fl. Godser's Kontor, som forekommer mig at være af megen Interesse: „Som en ganske særegen Form for Leje er der i den allernyeste Tid paa Sæbygaard Gods indført en Mellemting af Salg og Leje. Efter at man med Lejeren er enedes om en Pris for Hus og Jord, *lejes* dette Manden for en aarlig Afgift svarende til 4 pCt. af Salgsprisen, men i øvrigt saaledes, at Lejeren har Ret, men ikke Pligt, til naar som helst (f. Eks. ogsaa hvis han fra Ejerens Side skulde blive opsagt) at kunne købe Huset til Selvejendom for den aftalte Sum. — Da Generaldirektoratet for Skattevæsenet har erkendt, at den saaledes betingede For købsret ikke kræver Brug af det dyre Overdragelsesstempel, er Indgaaelsen af en saadan Kontrakt ikke forbunden med særlige Udgifter for Lejeren, der derved gives alle Chancerne og ingen Risiko. Forhol-

det kan derfor i sine Tilfælde være at anbefale til Efterligning.“ Denne Slutningsbemærkning kan jeg fuldt ud tiltræde, og ligesaa tror jeg, alle Udvalgets Medlemmer kunne det. Det er en særdeles human Ordning, at man lejer et Hus ud til en Husmand for en Lejesum, der er 4 pCt. af den aftalte Købesum, saaledes at han kan være Lejer, men, hvis han bliver opsagt, har han Lov til at købe Huset for den forud aftalte Pris. Paa den Maade kan man ganske lempelig først være Lejer og derefter efterhaanden gaa over til at blive Ejer.

Medens Udvalget selv havde forskaffet sig disse Oplysninger og fremsat dem i den Beretning, det afgav ved Slutningen af forrige Rigsdagssamling, saa kom nu sidste Sommer det statistiske Værk, som er udarbejdet af Statens statistiske Bureau, og som jeg her maa omtale med ganske faa Ord. Det fremgaar deraf, at det Antal Familier, som bebo Fæste-, Tjeneste- og Lejehusene, er mellem 26 og 27,000. Det er altsaa et meget betydeligt Antal Familier, der have Grund til med Forventning at se hen til, om det foreliggende Lovgivningsspørgsmaal endelig en Gang kan blive løst. Det nævnte Antal Familier fordeler sig saaledes, at 18,735 eller 72 pCt. ere bosatte paa Øerne, medens kun 7,296 eller 28 pCt. ere bosatte i Jylland. Dette er altsaa et Spørgsmaal, som i langt højere Grad angaar Øernes end Jyllands Befolkning. En anden Ting, man maa lægge Mærke til, er, at medens man paa Øerne dog i noget Omfang har bevaret Fæsteforholdet, har man i Jylland næsten helt forladt det og er saa godt som overalt gaaet over til Leje. Der er i alt endnu til Rest 5,447 Fæstehuse, hvorimod der er 14,996 Lejehuse. Man ser altsaa, at medens man i 1848 næsten ikke kendte noget som helst til Lejehuse her i Landet, har man nu henimod 3 Gange saa mange Lejehuse som Fæstehuse. Tjenestehusenes Antal er 3,580, men saadanne Huse afgive jo næsten altid Bolig for flere Familier. Hvad angaar den Tid, paa hvilken Brugsforholdet stiftes med Hensyn til Huse, er det klart, at Fæsteforholdet stiftes paa Livstid. En Bemærkning, som findes i statistisk Bureaus Værk, og som gaar ud paa, at man har Fæsteforhold, der ikke ere indgaaede paa Livstid, men paa et langt Aaremaal, har overrasket mig. Jeg tror ikke, at man kan tale om Fæste, der ikke er stiftet for Livstid. Hvad Lejeforhold angaar, saa ere de allerfleste stiftede paa ganske kort Aaremaal, og hvad Brugs-